

Събирането на фолклорното наследство от извора в ивора е ценно

Няма да ви учудим и ние, ако назовем сладкодумния етнограф енциклопедист от Батановци – Симеон Мильов, „живо съкровище“. Когато излиза книгата му „Съкровищата на Перник“, тези думи като „медал за доблест“ му се „лепват“ в региона съвсем заслужено. Той пък дари екипа ни с „думи за огрев“. Неслучайно подготвената от него за печат книга е с това заглавие. Творческата му биография е толкова богата, че само нея да преразкажем, можем да издадем цяла дипляна. Но можем и да се опитаме да предадем топлината на срещата, която ни бе подарена от известния батановчанин в края на миналата година.

Роден е в Батановци на 18.02.1947 година. Завършва Техникума за фина механика в София, Института за културно-просветни кадри в Благоевград и през 1978 г. – история в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Работи като учител в Радомир и Дрен, зам.-областен управител на Софийска област, главен уредник в Националния исторически музей (1998 – 2007 г.), работник в Пернишкия исторически музей и негов директор (2007 – 2010 г.), читалищен секретар, ръководител на радиопрограми, сценарист на 13 телевизионни филма за предаването „Атлас“ на БНТ (от 2000 до 2008 г.) и 12 за Телевизия „Туризм“ (2007 – 2013 г.), коментатор в предаването на БНТ „Иде нашенската музика“ (2006 – 2010 г.), водещ на фолклорно предаване „Зуница“ на Телевизия „Кракра“ – Перник, и на предаванията за народна музика „Глагорец“ и „Родословец“ по Радио „Кракра“. Награждаван е със златни медали от съборите за народно творчество в Копривщица като ръководител на групи за автентичен фолклор от Радомирско. Член е на Българското генеаложко дружество и Българското хералдическо и вексилоложко общество. Участва в няколко национални и международни културни проекта.

И сега, пригответе се – 12 самостоятелни книги, като първата му – „Скришен фолклор“, излязла през 1992 г., претърпява още 4 издания, и 10 в съавторство (откритите заглавията на тези двадесетина бижута в интернет, намерете си книгите и ще четете с кеф, любов и благодарност), стотици са статиите му в централния, местния и специализирания печат, в които пише за миналото и настоящето на Пернишката област.

Едното от личните му скъпоценни „бижута“ – съпругата Лили, с която са женени над 50 г., е до него в артистичната им къща в Батановци, а другите – синът Светослав, дъщерята Мила, петимата внуци и правнучето, са в Америка.

– Г-н Мильов, подготвихте уникална изложба в НЧ „Просвета“ на Батановци, който на 17 септември 2024 г. отбеляза 50 години, откакто е обявен за град, от 10 пана, с текст и снимки от Вас, а дизайнът, отбелязваме – доста изящен, е дело на художничката Гергана Николова. Патриотизъм ли е това към родното място?

– Батановци, от 1950 до 1991 г. – с името Темелково, не е населено място с кой знае каква забележителна история. Но като всяко друго обитаемо от хората място, Батановци – южната порта на Граово, има своите древни корени, а името е печенежко и преданието говори, че било на техния войвода Батан или просто е лично име на мъж. Основано на удобно място, на търговски и военен път от юг на север и от изток на запад, Батановци се развива като земеделско и животновъдно, а в по-ново време – като промишлено и търговско селище. Като значим исторически факт подчертах в изложбата и това, че през 1565 г. в скрипторията на Батановския манастир „Вознесение Господне“ от йеромонаха Гавраил са преписани „Общ Миней“ и „Чет-

вероевангелие“, известно като Бобошевско. Евангелието на Йоан започва с впечатляваща буква „Б“, която пренесохме на таблата като обединяващо звено за цялата изложба. Постарах се да представя и част от фолклорното наследство на региона, сред което е празникът Сурва, Сватбата с обичая „китене на капата“ (бел. ред.: *разбрахме, че този обичай има необичаен за празничното събитие край – удряне на шамар на девера*). Интересни са темите за развитието на училището и читалището. Показвам, че с построяването на жп линията София – Перник – Радомир през 1897 г. Батановци чак до 60-те години на XX век остава важен промишлен (заради циментовата фабрика „Гранитоид“ и керамичната фабрика „Струма“, открити съответно през 1914 и 1917 г.), транспортен и търговски център. А що се отнася до патриотизма като политическата част на отечестволубието, това означава лесното му манипулиране. Лек срещу манипулирането е да се търси истината и да се показва.

– Заигравайки се с „титлата“ Ви „Съкровището на Перник“ и заравяйки се във Вашите изследвания за този край, който се състои от четири уникални историко-географски и етнографски области – Граово, Мрака, Знеполе и Трънско Краище, чие „съкровище“ сте все пак?

– Цялото Пернишко е любимото ми място, то е съкровището за мен. То ми предостави своята съкровищница, пълна със скъпоценности. Мене кучета ме яли.

– А как започнахте да трупате тези народни скъпоценности?

– Като историк имах и имам интерес към периода на Възраждането, но етнографията предполага срещи с хората, пътувания и обиколки за моите наблюдения. И така реших, че ще се потопя в традицията, ще събирам, ще записвам, за да усетя хората на Пернишко и да разкажа за тях на България. Така започнаха моите неспиращи обиколки – от село на село, от махала на махала, от човек на човек. Това правя повече от 50 години и сам станах на годините на първите ми респонденти.

– А не сте ли приобщен към магията на тези далечни времена още като дете?

– Как да не! Всички тези обичаи, думи, разкази, песни са били около мен в детството ми. Сега ме е яд, че не съм си давал сметка още тогава от какъв извор пия! Едната ми баба – Вена, от земенското село Блатешница, не е моята родна баба, а втората жена на дядо, ме водеше по събори, на църква и гости с оная щедра обич, която се дава на любимия внук. Обичам да казвам, че съм бабино дете – две баби и една прабаба, с чиято любов и грижа израснах. Та баба ми Вена ми четеше приказки. После разбрах, че ми е чела Стария завет от Библията. Другата ми баба от Трънско, която лекуваше хората от махалата с думи и билки, разказваше най-обикновени, но интересни случки от живота. Вече като учител в многото си свободно време тръгвах по селата. Няма село, дете не съм бил. Тези мои посещения ми донесоха не само фолклорни находки, но и доведоха до издаването на книгите ми.

Четвърто издание на книгата „Скришен фолклор“ от 2022 г., която излиза за първи път през 1992 година

– Стигнахме и до Вашите книги. Издадохте 12 самостоятелни книги. Коя бе първата?

– Първата, която предадох в Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, се казва „Иворна вода“, а след това „Скришен фолклор“, която я изпревари през 1992 година.

– „Иворна“ вода? Мисля, че е интересно да узнаем какво значи и за какво е книгата?

– В някои части на България ивора наричат ивер – място, където, най-често в каменни вдлъбнатини, се събира вода от дъжд, сняг или роса. От ивора водата не изтича като от извор. В ония години си мислех, че само ще събирам думи и впечатления. А книгата е за детството, сватбата, живеенето и смъртта и обичаите, съпътстващи тези етапи. Накратко – формирането на човека, за социализацията на детето в традиционното общество. Виждах, че ставащото, и то в немного отдалечено време, бързо се забравя. А опитът на бабите и дядовците, на родителите как да петнят детето си какъв човек да бъде, без учебници при това, е много ценно нещо. Нашите прадеди са знаели как да покажат, подчертавам – покажат, а не само да кажат на детето как и какво да прави. Терминът „възпитание“ е въведен от средата на XIX в., а в старото патриархално общество са битували две хубави думи за това – човек от майка и баща изпетнен и изпедепцан (научен, отхранен), но не само с думи, а и с личен пример и напътствия, с похвали и поощрение. В тогавашните многодетни семейства грубост и насилие не присъстват при петненето.

– Книгата „Скришен фолклор“, която е за сексуалната философия на българина, как се роди?

– Сборникът съдържа приказки, наздравии, песни, поговорки, анекдоти, гатанки от Пернишко. Те ни въвеждат в тайното, скритото по принцип от хорските очи познание на българина за сексуалния живот, казано на съвременен език. Този скрит пласт от културата на народа ни се разказва скришно и най-добрата среда за това са най-вече еднopolовите събирания – по време на почивките при работа на полето, Бабинден, при правенето на подници (жените), на воденица, по коситба, в кръчмата или при бръснаря (за мъжете),

сватби, кръщенета. От дете знаех, че има скришни приказки. Веднъж майка ни взе – мен и брат ми, и ни отведе с нея да гърли царица с жените от ТКЗС-то. Дойде обед, събраха се жените на сянка да хапнат с малко ракийка. Хапнахме и ние с брат ми. После ни изпратиха през две дървета на друга сянка да не ги слушаме какви ги приказват. Ама ние чувахме и тихо се смеяхме с тях. Дойдат гости и ни пратят да си лягаме. Как да заспи човек при толкова смях в другата стая?

– А като е „скришно“ и „тайно“, че и „мръсно“, как записвахте тези разкази?

– Започнах да събирам скришен фолклор през 1971 г. и със сигурност това занимание е трудно. Разбрах, че почти всички знаят и разказват „мръсно“ и „срамно“ (приказки, песни, пословици и поговорки, наздравници, небивалици), но е необходим повод или обстановка, за да ги кажат. Като ги помоля да ми разкажат, най-често отказваха – дали защото не ме познаваха добре, дали че бях мъж, или пък по-млад, отколкото е нужно. Една зима след предварителна уговорка отивам при бай Станачко в с. Мурено за „блажни приказки“, а той ми казва: „Не мога да ти разправам такива работи, по-млад си от мен“. И нищо не ми каза, но пък до късно ми пях стари песни, пригласяйки с кеменето си. Често незаменим помощник е била съпругата ми Лили. Отиваме в Ярловци, татковото село. Чувам, че бабите на прудище се смеят по женски. Изчаках да им мине и като се разделиха, питах леля Добринка, съседката: „Лельо Добринке, кажи ми и на мен какво си приказвате.“ – „А, не мога, срам ме е, но ако пратиш Лили, ще ѝ кажа“. Така Лили успя да запише интересни неща и от други сладкодумки.

– А коя от Вашите книги Ви е най-любима?

– „Иворна вода“, защото с нея се опитах да кажа: „Хора, децата се уважават, децата се обичат, децата са личности. Помогнете им да станат добри хора“.

– Така ли сте възпитавали и Вашите деца?

Тук Лили, деликатна и много мила, с превъзходно чувство за хумор, която постоянно ни приканва да хапнем приготвеното от нея, изпреварва съпруга си в отговора: „Нашият син често ни казва, че това, което те, нашите деца, са имали в детството си, не е материално, че не сме живеели богато, а семейната атмосфера, познанствата с много хора, нещата, които сме споделяли с тях, и досега ги крепят, дори да са далеч от Родината.“

– Излиза, че имат здрав български корен, който им дава сили в далечния Ричмънд?

– Децата и внуците ни не са загубили тази жилка, която подхранва българското в тях. Внуците учат в българско училище, всичките имат народни носии и играят хора, внучката Траяна пее в състава „Люти чушки“ във Вашингтон, другите – дъщерята, синът и пак Траяна – в триото „Зуница“ (бел. ред.: дъга). Наскоро синът ни разказва как приспивал децата си с четене на моя „Записник“ и книгите на Йордан Радичков.

Изложбата, посветена на 50-годишнината от обявяването на Батановци за град, в Народно читалище „Просвета 1909“, с информационни текстове, подготвени от Симеон Мильов

– Признавам, с възхищение и впечатлена от това колко много сте постигнали досега, се решавам и на въпроса: Каква е мисията Ви отсега нататък, защото сте историк с мисия и популярността Ви е надхвърлила пределите на Пернишка област?

– Аз съм си говорил с Него (вдига очи към небето) и Го помолих да ми даде още време, за да направя книгата за Батановци. Като я напиша и издам, ще си отида спокоен от този свят. Напоследък се хващам и в друго – мисля си, че ако не бях историк, щях да бъда горски или естественик изобщо, защото искам да знам тази природа около човека за какво е.

– Тогава съвсем навреме идва и традиционният за нашата рубрика въпрос: „Какво е за Вас гората?“.

– Дядо ми е бил горски. В наше място е насадил 12 дка борчета, после национализирани, а още по-после видяхме, че ги няма – изсечени са. Отношението на българина към гората като към източник на приход във времето е хем практично, хем варварско. Искам да живея в „Magna Silva Bulgarica.“ А сега селата се обезлюдяват и гората бързо си връща своето, дори навлиза в изоставените дворове на къщите. Но за да бъде тя гора в истинския смисъл на думата, трябва грижа. Грижа като за дете, защото гората е живот, най-хубавото нещо.

Нагостени от Лили с вкусни ястия, разгледали какво представлява „заклоп“ – изработена изцяло от дърво брава, понесли със себе си Симеоновите наръчи от „думи за огрев“, които ще ни топят дълго-дълго, бяхме изпратени от домакиня ни с пернишко „мръсно“ пожелание, което не можем да кажем на страниците на списанието. Но не спряхме да се усмихваме на това пожелание, докато напуснем Батановци.

**Разговора води
Светлана БЪНЗАРОВА
Снимки: Йордан ДАМЯНОВ**